

PERSONALIA A MISCELANEA

Vzpomínám, abych zapomněl...

Světlana Divilková

O staříčkovi Jugásovém z Ostraty se říkalo, že dohazoval kravám býky a cérkám ogary. Svůj rajón měl obslápnutý od Štípy po Chrastěšov. Jeho vysoká štíhlá postava byla nepřehlédnutelná, a když na stáří přišel o jedno oko a nosil přes něj černou pásku, musel si ho zapamatovat každý, kdo ho na jeho výšlapech potkal.

Jaroslav Jugas (1892 – 19..) byl vyučený tesař, drobný zemědělec, nadšený mladý koňák, muzikant a vypravěč. Zůstala po něm chalupa číslo popisné deset, dvě malá políčka a podíl v singulární společnosti. Ale svým potomkům předal i své vzpomínky. Hlavně na své trápení a na válku. Ve svých třiapadesáti letech si pořídil sešit s pevnými černými deskami, zasedl ke stolu a během pár týdnů sepsal kroniku svého života a vlastně i života na Podřevnicku.

Rukopis Jaroslava Jugase zachránil a na počítači přepsal jeho vnuk Jaroslav Dolanský. V roce 2013 ho zaměstnanci Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně pomocí skeneru převedli do elektronické podoby. Originál je na přání staříčka uložen v Ostratě v rodném domě Jaroslava Jugase, kde žije jeho pravnuk s rodinou. „Se stářím rukopisu se zhoršuje jeho čitelnost, proto jsem chtěl „zastavit čas“ a převést myšlenky do formy, která je snáze reprodukovatelná. Zpočátku jsem usiloval o přesný přepis, ale ten by ztrácel na srozumitelnosti, proto jsem češtinu textu částečně upravil, aby zůstal zachovaný smysl sdělení. Při jeho živém a hlasitém vyprávění na návštěvách ve Zlíně na Zálešné, vyslovoval např. sloveso ‚vypsál‘ dlouze a také tak psal. Tuto interpunkci jsem vynechával. Jinak jsem se snažil respektovat větnou stavbu, která přibližuje dobu ve které žil. Znal jsem staříčka jako vypravěče, který vždy odněkud nečekaně přišel, při jídle povykládal, co je nového, a zase někam spěchal něco zařídit. Ve šrajtoflí nosil ‚podobanky‘, jak říkával, svobodných cérek a ogarů, takový předchůdce seznamovacích internetových portálů. Vysoký, štíhlý, dlouhý krok a s čaganem v ruce. Při našich návštěvách v Ostratě většinou nebýval doma, takže motyka zůstávala stařence. Zkrátka extrovert, co měl rád lidi a pohyb pěšky od Zlína až po Vizovice,“ popsal staříčka jeho vnuk Jaroslav Dolanský, syn Marie Jugasové, provdané Dolanské, jeho dcery.

Celý rukopis je psaný úhledným a dobře čitelným písmem. Staříčkova těžká upravená ruka vládala perem stejně dobře jako tesařským náčiním. Staříček moc neškrtal ani nepřepisoval, měl naprosto přirozený cit pro jazyk, používal sice slova v nářečí a psal, jakoby vlastně vyprávěl, ale například výrazné gramatické chyby se v jeho rukopisu nevyskytují. Celkový počet stran v originálu sešitu A4 je sedmdesát dva. Přepis obsahuje třicet osm stran.

Jaroslav Jugas: Životopis můj a památka z války z roku 1939 až 1945

„Tuto knihu sám osobně a vlastnoručně vypsál zde podepsaný Jaroslav Jugas, tesař a rolník z Ostraty čís. 10, narozen 17. 8. roku 1892 v Ostratě, Zlín. Moje zážitky od narození a přečkání světové války 1914 až do roku 1918. Dále byla krutější válka r. 1939 a trvala až do roku 1945, kterou vyhlásil nacistický vůdce Adolf Hitler. Tato kniha jest dobrým příkladem druhým a také na věčnou paměť pro příští pokolením. A také prosím toho, kdo tuto knihu bude jednou číst, aby ji po přečtení dobře a pečlivě uschoval na památku svým a druhým potomkům. Ne snad aby si někdo myslel, že snad co v knize je napsáno by to bylo vše vymyšleno, ale sám jsem ty svízele osobně zažil a zkusil, za svého života obou válek. Podepsaný Jaroslav Jugas, tesař v Ostratě, dne 5. 5. 1945.“

Jaroslav Jugas se v úvodním slově zmiňuje o svízelních, které zažil. V jednotlivých kapitolách se věnuje nejen svým útrapám, ale často píše také o neštěstích, které se udály v jiných rodinách a v jiných obcích na Podřevnicku. V celém zápisu se objevují zmínky o několika sebevraždách, vraždách a válečných neštěstích. O svém osudu staříček tvrdí, že ho ovlivnila „špatná planeta z mládí vytahlá“ a popisuje, jak se už ve čtyřech letech zranil a praskl mu ušní bubínek. Na druhé a třetí straně originálu popisuje svoji službu u hraběte Josef Seilerna v jeho dvoře ve Štíplě. A zmiňuje se také

Staříček Jaroslav Jugas, rodinný archiv. |

o velké finanční aféře, ke které došlo na lukovském panství hraběcího rodu Seilernů ve třicátých letech dvacátého století:

„Poněvadž Josef Hrabě z Lešně i jeho otec, za které oba dva jsem sloužil u koni v jeho dvoře ve Štípně, byl Němec, i mladý po něm syn Josef se o pozemky hospodářství a o hory se nestaral, většinou měl zálibu v ptákách, tak jeho služebníci, jako úředníci, ho okrádali, dělali účty na černo i hajní a revírníci, tak za první republiky okradli o 9 milionů korun.

Sám jeden hajný v hutách, když na to přišel, sám to udal, protože on žádný podíl z toho nedostal. Tak četníci jich pozavírali, jeden se v hářeště otrávil, vyšší, z lenního úřadu, který to vedl. A hajný na Nových dvorech Řezníček, když četníci v autě pro ni přijeli, se zastřelil v hájence ve světnici. Pochovali ho na hřbitov do Slušovic, ale napříč mezi hroby. Jedni hajní měli z toho rozum, tak odešli dobrovolně ze služby a kupovali si za nakradené peníze v okolí grunty.“

Následují další zmínky o tragických událostech v okolí Ostraty, začátek první světové války a krátká zmínka o jejím konci v roce 1918. Poté se staříček najednou dostává k největší rodinné tragédii, ke které došlo na Velikonoce roku 1945:

„Tak jsem se oženil dne 14. září roku 1918. Vzal jsem si ze Zlína za Sokolovnou Marii Kašpárkovou. Děti jsme měli čtyři, Jaroslava a Marii, Leopolda a Zdeňka. Nejmladší 10ti letý hodný a pracovitý synek, kterého jsme stále oplakávali do smrti, byl roztrhán americkým patronem z mašinkvera nabitým ekrazitem. Musel chudák takovou ukrutnou smrtí skonat na operačním stole ve Zlíně na úrazové. Stalo se to 2. dubna roku 1945 před osvobozením v pondělí Velikonoční, přišla všichni z kostela ze Hvozdné z ranní mše svaté o půl 10. hodině. Ještě se mnou v kuchyni i s mým synem Leopoldem 15ti letým posvačil kafe a chleba a nic mi ani žádnému neřekl, jelikož byl stále ode mne svého otce Jaroslava Jugase varovaný a stále na to upozorňovaný, aby do rukou nic nebral ani od žádného a na nic netloukl, že ho to roztrhá na kusy.“

Potom staříček popisuje další podobná neštěstí, která se na konci války odehrála v sousedních obcích – v Lukově, na Veselé, na Klečůvce, na kašavských pasekách zvaných Kopná. Na dalších třech stranách se opět vrací ke smrti svého syna Zdeňka, který byl 4. dubna 1945 na starém hřbitově před bránou na levé straně v řadě s padlými vojáky a Františkem Červenkou, ševcem z Ostraty, který byl zastřelen střepinami z německého minometu, jímž vojáci stříleli z lesa zvaného Hájký směrem na Ostratu, když se blížila ruská fronta.

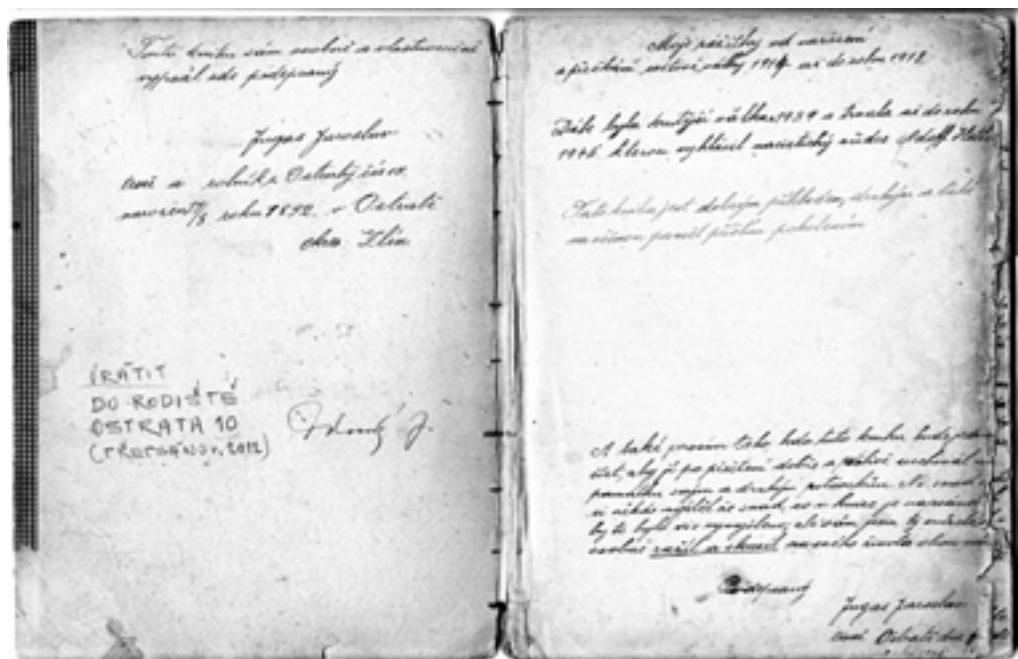
Staříček se snažil na několika stránkách rukopisu vypsát ze své bolesti a troufám si tvrdit, že právě smrt syna Zdeňka byla hlavním spouštěčem pro vytvoření celého spisu o staříčkově životě. Několikrát se k ní vrací, pátrá po souvislostech a snaží se zmapovat celý poslední Zdeňkův den. Nakonec se v jeho zápiscích objevuje i toto vysvětlení:

„Aby byl každý přesvědčený, kdo mu ten patron americký dal, jsem jel po pohřebě autobusem do Zlína do nemocnice se správně přesvědčit, jestli ještě Zdeněček mluvil, se primařa zeptat. Primař si mně zavolal do kanceláře v Bařově nemocnici a sdělil mi ústně, i dvě sestry byly svědky, toto. Když ho tam dovezl doktor Říman z Želechovic a dali ho na operační stůl, tak promluvil toto: ‚Dajte mi vody nebo sodovky, mám velké pálení v brůšku‘. A pan primař mu řekl toto: ‚Dáme ti synečku sodovky, ale nám řekni, nic se neboj, co to bylo a kde jsi to vzal, nic ti neuděláme‘. Zdeněček, ještě veliké štěstí, řekl, kdo mu to dal, ten patron. Řekl toto: ‚Dnes jřda z kostela z Hvozdné dal mi to ten patron školák z Ostraty, Březík Alois, a přřda domů,

že mám dat do něho 2 hřebíky a na ně udeřit.' Mi vykazoval pan primář Dudek, který ho operoval, a 3 sestry v nemocnici ve Zlíně. Tak teprve jsme se zvěděli, kdo mu to dal. Tak ho má ten vrah na svědomí do smrti. Ještě mu šel na pohřeb i s ostatními spolužáky, ten dacan nevykázaný. On to přechovával u sebe od jara roku 1944 až do roku 1945 do velikonočních svátků a donesl to až do kostela do Hvozdné. Zase vám vysvětlím, kde on to vzal, zase se přiznal četníkům, že to našel za Halaškovú chalupú na poli, jak hnali Němci v eroplánech z Maďarska Američany, a že bylo na obloze moc mračen, tak po nich Němci za Ostratou stříleli a americký eroplán se převrátil a náboje z mašinkvera se vysypaly. A on ten kluk Březíků, co je za Mazaly ta chalupa na rolu, jich našel. Co to měl rodičom a nebo ve škole učitelom odevzdat, tak asi třičtvrtě roku to přechovával u sebe. Takového něco jsem v našem domě nečekal. Jelikož před jeho smrtí, na zelený čtvrtek a Velký pátek jsem měl špatné tušení, jak kdyby se snad mělo u nás stát něco hrozného. Poněvadž stále jsem si myslel na druhého syna Jaroslava, na staršího, který byl na nucené, byl poslán z úřadu práce ze Zlína do Berlína do Německa."

Zbývající část staříčkových zápisků pojednává o jiných válečných příhodách, včetně působení partyzánů v Hostýnských a Vizovických vrších. Opět se řadí jedno neštěstí za druhým, jakoby mělo „přebít“ jeho osobní ztrátu.

Nešťastný osud Zdeňka Jugase připomíná kromě osobní kroniky jeho otce Jaroslava i pomník v obci Ostrata. Jsou na něm napsána jména všech lidí z obce, kteří padli v první a druhé světové válce. Kůlna, ve které Zdeněk vši silou vrazil hřebík do granátu, byla před pár lety zbourána. Osobní kronika Jaroslava Jugase, tesaře z Ostraty, zůstane podle jeho přání uložena v čísle popisném 10 v Ostratě na paměť jeho potomků a dalších.

Úvod deníku Jaroslava Jugase, rodinný archiv. |

Moje zážitky od narození:

Narodil jsem se 17 srpna roku 1892 v Opatovci. Bylo nás 5 sourozenců. Opatarčí můj bratr byl František který se vyučil v Prácheňských
 kovářem a po vyučení se dostal do Prahy na nádraží. Potom se
 oženil a s ženou si vzal Marii Suchouovou a Křemencovou dceru
 u Plomouci. Pak byla sestra moje Alžběta provdána za Ferdinanda
 Špaňáka obuvníka v Heli u Moravských Třanic, a v 60 letech svého věku
 zemřela v Heli. Po Františkově bratrovi zůstaly 2 děti, František
 a Dobruška která se provdala v mladých letech za Rudolfa
 Šouca z Břeclavi a napojedl. Po sestře Alžbětě zůstaly 2 děti
 Mojzic která se také provdala za obuvníka v Heli Alžběta. A syn
 Josef Alžběta byl za německé války v zajetí na práci, poslán pod
 křídlo práce v Třanic a po válce roku 1916 se oženil s Půškou se
 kterou se oženil v německu na práci. Dále druhá moje sestra Františka
 byla ve 5 letech v Americe, a po válce se také provdala za Křišťánka
 Křemencovou v Heli u Mor. Třanic, na náměstí, která si dovezla výtah
 z nos. perníčků z Ameriky, a její muž jimi se má nechtělo pracovat,
 koupil si velké nákladní auto ve kterém jezdil a jarmácím k tomu
 povozem a pár roků moji sestře peníze vichřicí utrátil a propil. Když
 to tak stále pokračovalo tak se s ním Křišťánkem uchala, rozvedla
 a s od ní se odstěhovala na stádku do Holice a potom se se
 se provdala za Půškovského z Holice. Dále nejmladší
 můj bratr Josef který se vyučil ševcem ve Vídni, byl za Prácheňské
 války v Německu i se svou ženou, a hned za války jsem musel
 namátkou do Prahy. Za války se dostal do Prahy fronty, a byl u
 5. le. kamarišty ^{5. le. div. č. 1000} v zajetí, a vojáky odvezen až do Českých do zajetí,
 a zůstal u ní v roce 1918 po válce. Já se musel potkávat se s německými
 a mojímu životu nepřeji žádnému na světě, že víc jsem raknul
 něco horšího než doleho. Poněmáh jsem měl špatnou planetu a
 mládí vyřádkem. Ve 4 letech jsem spadl se střípkou z komory kde
 rá po dnu stojí u stěny, oklákem hlavou do ní, hned mi pěstí

Osobnost učitelky Emílie Klusalové

Jana Skaličková

Tento příspěvek byl zpracován jako seminární práce z předmětu Didaktika českého jazyka na PdF UP Olomouc v akademickém roce 2013 – 2014.

Pro svou práci jsem si vybrala osobnost zlínského kraje, paní učitelku Emílii Klusalovou, moji prarabtu. I když je méně známá, vděční žáci v okolí Želechovic nad Dřevnicí na ni vzpomínají dodnes, přestože uplynulo šedesát let od její smrti. Kromě učitelské dráhy je známá jako „knihovnice, vlastivědná pracovnice a organizátorka tělovýchovného a ženského hnutí, autorka studií z dějin Fryštácka a hradu Lukova, sběratelka pověstí, autorka prací pedagogických a tělovýchovných. Od roku 1921 vedla knihovnu ve Fryštáku a Dolní Vsi, později byla ředitelkou školy v Želechovicích.“¹

Emílie Klusalová patří mezi osobnosti města Fryštáku v oblasti kulturní, umělecké literatury obsahující prózu, básně a drama.² Zmiňují se o ní také Stanislava Čechová a Tatiana Kalinová v knize *Literární průvodce okresem Zlín* (Zlín: Okresní knihovna 1994).

Emílie Klusalová se narodila na svátek pohádkáře a zakladatele autorské pohádky Hanse Christiana Andersena 2. dubna 1892 v Hrádku u Slavičína jako nejstarší dcera manželů Klusalových, ale měla ještě staršího nevlastního bratra Eduarda, jehož otcem byl zřejmě buchlovský hrabě Leopold Berchtold z Uheřic, pozdější ministr zahraničí Rakousko-Uherska, neboť jej nechal vystudovat. Domnívám se, že právě studium bratra ovlivnilo Emílii Klusalovou. Proč si vybrala právě učitelství, to nevíme, ale zřejmě měla k dětem blízko již od dětství, měla osm sourozenců. Otec byl vrchním četnickým strážmistrem, často se s rodinou stěhoval, a proto každé z jejich dětí mělo jiné místo narození. Z matčina rodu bylo mnoho měšťanů a ve třetí generaci před ní, zřejmě v 18. století, byla v rodokmenu šlechtična Ludmila Kleinez von Mladotic panství Ronov. Ale z otcovy strany převládaly selské rody a tak i Emílie musela od dětství tvrdě pracovat.³

Emílie chodila do obecné školy v Buchlovicích a měšťanskou ukončila v Kyjově roku 1907. Ve svých pamětech uvádí, že se vyučila kuchařkou, ale již v září 1907 nastoupila na učitelský ústav v Přerově, první pokrokové dívčí Pedagogium, byla mezi prvními žákyněmi této školy a studium ukončila 15. 7. 1911 po absolvování čtyř ročníků. Na studium si vydělávala už od studia měšťanské školy. Byt a stravu odpracovávala u své tety. Na studium v Přerově si vydělávala vyučovacími hodinami v rodině Mudr. Emila Tauského, řezníka Polácha a v důstojnických rodinách v kasárnách.⁴

Přerov byl v té době pokrokové a politicky uvědomělé město. Emílie se tady politicky angažovala v odboji proti vládnímu kandidátovi Žáčkovi a pomohla k vítězství kandidátu sociálních demokratů Markovi. Za to odmaturovala spolu s dalšími studentkami v cizích učitelských ústavech. Ona v Kroměříži.⁵ Do žádné strany však nikdy nevstoupila, neboť se domnívala, že učitel musí být vždy nestranný.

Rok byla nezaměstnaná, neboť klerikální přerovský inspektor Janků neměl místo pro pokrokové učitelky. Prvním jejím působištěm byly Mysločovice, pak Roštění a Fryšták.⁶ Po předčasné smrti matčině na Podkarpatské Rusi, která zemřela na nákazu tyfem na návštěvě svého syna, který tam pracoval jako státní úředník, doopatrovala invalidního otce ve Fryštáku. Zde učila na měšťanské škole dívčí jako učitelka I. stupně od ročníku 1919/20 do 1930/31. V době od 18. září do 1. prosince 1920 zastupovala ředitele školy.⁷

Již v tehdejší době nacvičovala s žáky divadelní představení. K výročí vzniku Československé republiky připravila pro žáky básně. Jedno dítě bylo za Českou, druhé

za Slovenskou republiku a třetí za Podkarpatskou Rus. Moje babička byla v roli Slovenské republiky: „I my Slováci sme vaši bratja...“⁴⁸ Tím dosvědčuje, že velmi milovala Československou republiku, a proto spolu s rodiči a sourozenci vystoupila roku 1921 z katolické církve a vstoupili do nově vznikající církve České, později nazvané církve Československé husitské. Tato církev prosazovala změny, které přinesl katolíkům II. Vatikánský koncil.

S rozmachem města Zlína a Baťových závodů došlo k potřebě vyšší vzdělanosti mládeže pro nastávající ročníky baťových mladých mužů a dívek. Z tohoto důvodu k tomu byly ve Zlíně postaveny nové Masarykovy školy. Do nich byli vybíráni nejlepší učitelé, jako byli například profesoři Vrána a Kozlík. Mezi ně patřila i Emílie Klusalová. Tyto školy byly v tehdejší době velmi pokrokové, prosazující projektové vyučování,

Pamětní deska Emílie Klusalové v želechovické škole. Foto autorka. |

vyučování metodou globální, individuální přístup k žákům a reformu školství.

Podle ředitele Masarykových pokusných škol ve Zlíně profesora Vrány má: „Výchova a vzdělávání směřovati k rozvinutí individuálních sil mravních a rozumových.“ Dále o reformě školství říká: „Školská reforma je pouhým prostředkem k výchově lepšího dokonalejšího člověka. Hlavní věcí není jen rozsah vědomostí a metod, ale celkový duch činností a projevů školské obce, jehož produktem má býti nový a lepší člověk. Správná bude taková úprava školství, ve které se základní idea reformy zřetelně projeví každým úsekem na poli didaktickém i výchovném.“⁹ A právě na těchto tradicích pokračuje současná výuka na školách.

Emílie Klusalová nastoupila na pokusnou měšťanskou Masarykovu školu ve Zlíně v roce 1931. Vyučovala zde český jazyk a občanskou výchovu až do svého předčasného penzionování roku 1942. Svým působením na Masarykových školách ve Zlíně přispěla nemalým dílem k výchově generace mladých lidí, kteří po ukončení bařovy školy úspěšně reprezentovali expandující firmu Bařa svou prací a často i vedením pobočných závodů po celém světě a tím přispěli k její reklamě, ale také k popularizaci tehdy ještě mladého Československého státu.

V Masarykových školách se velmi zasloužila o sociální péči o přesporní žáky. Odkazuje na ni profesor Kozlík ve své knize Aktuální historie Kapitoly o zkušenostech pokusných škol ve Zlíně z let 1929–1939: „Starostlivou a obětavou matkou přesporních žáků byla paní Klusalová, která se výrazně uplatňovala v přípravě společných shromáždění, na nichž probíhaly aktuální úkoly a problémy školní samosprávy, naše chování a vystupování, vztah chlapců k dívkám.“¹⁰ Neméně důležitá je ukázka výuky mluveného projevu, která je součástí českého jazyka a její propojení s dalším předmětem: „Učitelka Klusalová nám do hodiny zeměpisu ke kolegovi Uhrovi přivedla svou žákyni s papírovou korunou na hlavě, kde se skvěl nápis Evropa, a žákyně pak spustila: Jsem Evropa. Měřím... atd.“¹¹

Ve druhé světové válce se účastnila aktivního odboje jako vedoucí Sokola. Proto byla v březnu 1945 zatčena a internována nejprve v Uherském Hradišti, odtud část vězňů odcházelo do koncentračního tábora Mauthausenu, ona do brněnských Kounicových kolejí. Tam vězně týrali přesolenými a překořeněnými jídlý a nedostatkem vody. Tyto útrapy přežila snad jen díky perfektní znalosti německého jazyka, když u vězeňského lékaře poprosila, zda si může umýt ruce. Po schválení se sice opláchl, ale hlavně pila a pila. Po osvobození Rudou armádou se vrátila z Brna do Fryštáku, přitom celou cestu krajem zničeným přechodem fronty prošla pěšky.¹²

S podlomeným zdravím se 1. 9. 1945 vrátila do školní služby. Po válce pracovala v okresní péči o mládež (OPM). Roku 1946 spolupracovala s celosvětovou organizací YMCA, YFCA (Young Men's Christian Association. Křesťanské sdružení mládeže pro muže a ženy) a spolupodílela se na organizaci na několikaměsíčním pobytu 200 sirotků českých válečných obětí v Anglii a Švýcarsku.

V době po osvobození se především zasloužila o vznik školy v Želechovicích nad Dřevnicí. „Protože na měšťanku museli žáci dojíždět do Zlína, vznikl již za první republiky návrh na její zřízení v obci. Ke schválení a realizaci stavby ovšem dochází až po válce a po neustálých odsunech, přerušeních a změnách je nová škola nesoucí název Škola dukelských bojovníků slavnostně otevřena 16. října 1949. Současně byl dostavěn i učitelský dům. Nesmírnou zásluhu na dokončení díla nesla její ředitelka Emílie Klusalová...“¹³ V životopisu píše, že si Želechovice vybrala, protože s nimi

Emílie Klusalová. Rodinný archiv. |

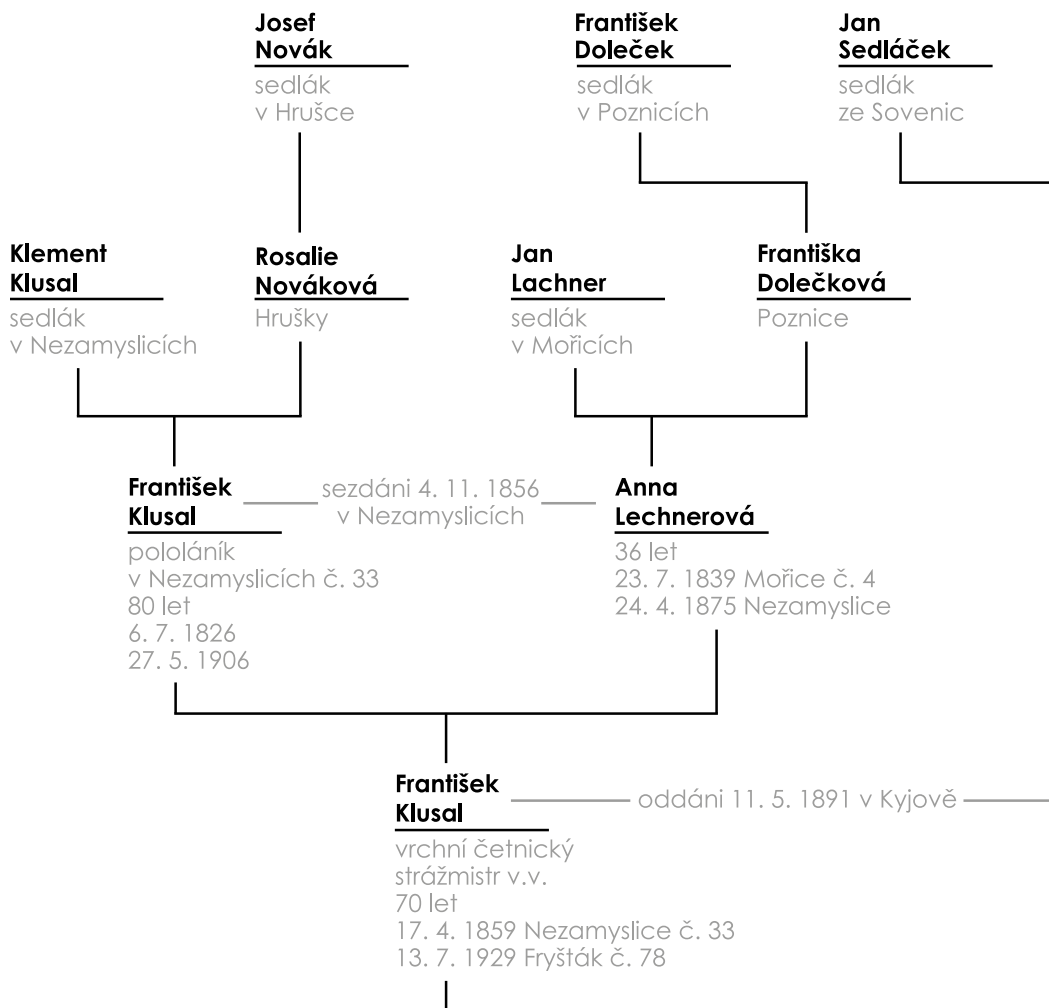
v době okupace spolupracovala. Stavba školy byla několikrát pozastavena. Ona však jela do Prahy a čekala hodiny na to, aby mohla mluvit s ministrem. Jak se říká lidově, jedněmi dveřmi ji vyhodili a druhými vlezla. Ale dokázala vše vyřídit!

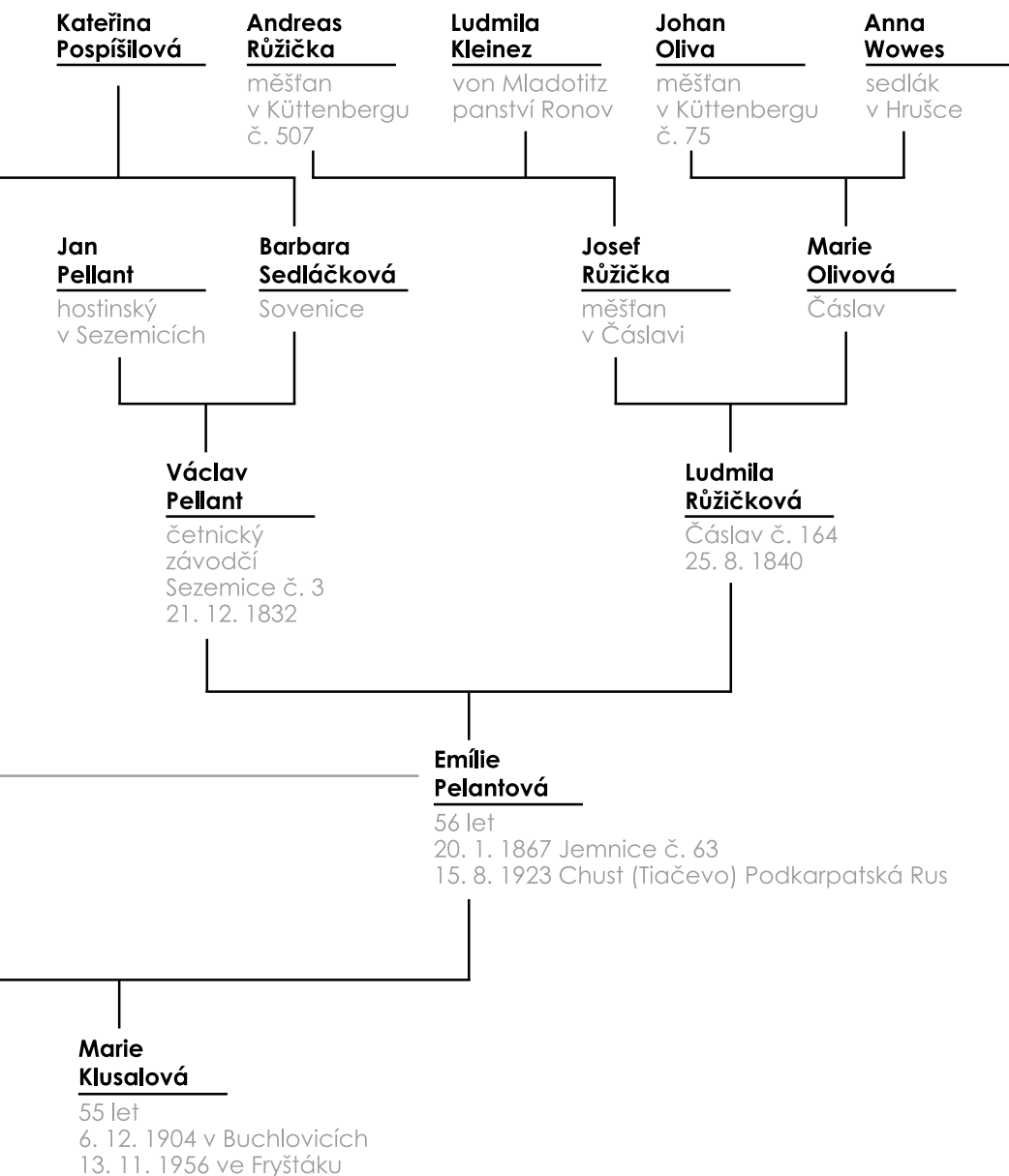
Školu vybavila moderním vybavením, na které byla zvyklá z Masarykových škol, rozhlasem, kvalitní literaturou a moderní technikou. „Ale už dnes měl byste se podívat po slušném klavíru... V nové škole bude od počátku fungovat rozhlas. Máme pro něj samostatnou místnost. Ráda bych opatřila opravdu hodnotné desky... A do třetice měli bysme do Vánoc vybavit hudební archiv školy, tj. koupit nějakou pořádnou literaturu a desky (*Má vlast, Rusalka*).“¹⁴ Zde je také svědectví o připravovaném otevření školy: „Představuji si, že do nové školy vplujeme takovou tichoučkou slavností, jak bylo Kladení našeho základního kamene... Tu hlavní slavnost si však představuji až ke dni Svobody 28. 10. 1949, že by v pátek mohl být koncert a v sobotu 29. října a neděli 30. října nějaká naše akademie nebo divadlo, prohlídka školy atd.“¹⁵

Pro Emílii Klusalovou se stalo povolání učitel více posláním, než zaměstnáním. Podle pamětníků se zajímala o každé dítě a snažila se ho nasměřovat v životní cestě podle jeho nadání. Nikdy neměla svoji vlastní rodinu, ani děti. Rodinou se jí tak stala škola a láska k dětem, které učila, vždy se k nim chovala jako k vlastním. Řadí se tak mezi ty kantory zlínského kraje, na které s láskou vzpomínaly a vzpomínají řady jejich žáků. Významným lidem se staví po smrti pomníky. Ona si ten svůj postavila již za života v podobě želechovické školy. Ten ve svém významu nikdy neklesne, protože slouží k vzdělávání a výchově mládeže dnes i v příštích letech. Čest její památce.

škola |

Marie Horáková rozená Klusalová

sourozenci:

1. Eduard Klusal		
2. Emílie Klusalová	2. 4. 1892 v Hrádku	15. 2. 1952 ve Zlíně
3. Josef Klusal	5. 2. 1894 v Hrádku	21. 8. 1980 v Třinci
4. Rudolf Klusal	asi 1896	
5. František Klusal	asi 1898–1903	
6. Marie Horáková	6. 12. 1904 v Buchlovicích	13. 11. 1956 ve Fryštáku
7. Břetislav Klusal	30. 1. 1908 v Buchlovicích	4. 1. 1966 v Kroměříži

Poznámky:

- ¹ *Divadloschod.cz/val.atheny/?id=osobnosti* (stránky archivovány národní knihovnou ČR).
- ² SROV. Fryštácké listy. Město Fryšták ročník XIX. Číslo 6. červen 2009. Str. 7.
- ³ Rodokmen rodu Klusalů.
- ⁴ Vlastní životopis Emílie Klusalové Želechovice nad Dřevnicí 23. 9. 1950.
- ⁵ SROV. TAMTÉŽ.
- ⁶ SROV. TAMTÉŽ.
- ⁷ SROV. JADRNIČEK, L. 1948: Městečko Fryšták. Fryšták: Místní osvětová rada, str. 132.
- ⁸ Svědectví Kristiny Zapletalové, rozené Slováčkové (nar. 24. 4. 1911, zemřela 5. 3. 1998).
- ⁹ VRÁNA, S.: Pokusná škola měšťanská ve Zlíně léta 1931–1932: Třetí rok naší pokusné školy. Brno: Novina Kiosk 7. Str. 7.
- ¹⁰ KOZLÍK, J. 1996: Aktuální historie. Kapitoly o zkušenostech pokusných škol ve Zlíně z let 1929–1939. Přerov: Muzeum Komenského. Str. 76 (3. kap. Jiřina Běličová-Horáková: Vzpomínám na svá zlínská školní léta).
- ¹¹ TAMTÉŽ, str. 80. (3. kap. Jiří Sedlák: Vzpomínka na první a druhou měšťanku).
- ¹² Svědectví synovců ing. arch. Jana Horáka (zemřel 3. 6. 2006, bytem Olomouc, Jablonského č. 70) a Pavla Horáka (nar. 24. 2. 1946, Fryšták-Horní Ves, Osvobození 244).
- ¹³ HURTA, P.: Škola v Želechovicích. Str. 2.
- ¹⁴ Dopis Vlastimilu Válkovi od Emílie Klusalové a její kolegyně z 10. 8. 1949, kopie z kroniky ve vlastnictví Romana Válka syna.
- ¹⁵ TAMTÉŽ.

Zdroje:

Vlastní životopis Emílie Klusalové z 23. 9. 1950 a osobní složka v SOkA Zlín-Klečůvka.

ČECHOVÁ, S. 1994: Literární průvodce okresem Zlín. Zlín.

JADRNIČEK, L. 1947: Městečko Fryšták. Fryšták.

KOZLÍK, J. 1996: Aktuální historie. Kapitoly o zkušenostech pokusných škol ve Zlíně 1929–1939. Přerov: Muzeum Komenského.

VRÁNA S.: Pokusná škola měšťanská ve Zlíně léta 1931–1932. Brno: Novina Kiosk 7.

Výpovědi pamětníků: synovců Pavla Horáka a ing. arch. Jana Horáka, učitelky Zdeny Maříkové (rozené Vaculíkové) a Kristiny Zapletalové (rozené Slováčkové).

Dopis Emílie Klusalové Vlastimilu Válkovi: kronika Romana Válka, syna.

Fotografie z archivu základní školy Želechovice.
Rodokmen rodu Klusalů sestavil synovec Pavel Horák.

Boty pro první dámu

Silvie Lečínková

V březnu 1968 byl prezidentem Československa dost nečekaně zvolen Ludvík Svoboda. Na Hrad jej doprovodila jeho žena Irena.

Irena Svobodová, rozená Stratilová (1901–1980), se po letech, jež se nesla ve znamení dělnických prezidentů a jejich manželek, stala první dámou, která si toto přízvisko skutečně zasloužila. Život plný nečekaných a často tragických zvratů ji naučil skromnosti a šetrnosti, a soužití s vojákem zase praktičnosti a pořádkumilovnosti. Všechny tyto vlastnosti s sebou přinesla i na nové působiště. Na rozdíl od svých předchůdkyň Marty Gottwaldové, Marie Zápotocké a Boženy Novotné ctíla Pražský hrad jako národní kulturně-historickou památku a nepovažovala jej jen za sídlo prezidenta. Prosadila zbourání plotů mezi Belvederem a Královskou zahradou a nechala v původním stylu obnovit prostory dříve obývané T. G. Masarykem. Jako zapálená zahradnice se zajímala o hradní zahrady a skleníky a zasadila se o to, aby se jejich produkty prezentovaly na výstavách a prodávaly v okolí. Vždycky jí ale byla nejbližší především sociální témata – ať to byly SOS vesničky, domovy důchodců či Český červený kříž, vždy zůstávala spíš v pozadí, ale s živým a opravdovým zájmem.

Z pochopitelných důvodů Irena Svobodová nemohla plnit funkci módní ikony, jakou byla mezi prvními dámami světa např. o pár let dříve v USA Jacqueline Kennedy. V roce 1968 bylo manželce Ludvíka Svobody 67 let a hlavním rysem jejího šatníku byla praktičnost a nevtíravost až usedlost, u bot pak především pohodlí. Nové postavení ale přinášelo situace, které vyžadovaly také reprezentativnější modely, ať už to byla setkání s manželkami diplomatů, které první dáma pořádala, nebo jiné společenské povinnosti. Kromě toho prezident v druhé polovině března 1970 odletěl „... do Japonska na světovou výstavu Expo 70 na den otevření československého pavilónu. Při té příležitosti se uskutečnilo jeho setkání s japonským císařem. On i s manželkou byli hosty císaře a císařovny.“¹

Zlaté společenské sandály, jež se dodnes dochovaly po Ireně Svobodové, byly vyrobeny podnikem Snaha Brno. Foto Lečiková S., 2014.

Irena Svobodová s dcerou Zoe Klusákovou-Svobodovou v roce 1969. Foto (c) ČTK/ Hampel Alexandr, 2015. |

Tyto okolnosti kladly samozřejmě zvýšené nároky také na obutí první dámy. Volba padla na tehdejší národní podnik Svit v Gottwaldově, největšího výrobce obuvi v Československu. Jak potvrdila Zoe Klusáková-Svobodová, dcera Ireny Svobodové: „*Maminka ráda nosila výrobky domácího původu a československý oděvní a obuvnický průmysl byl tehdy na vysoké úrovni*“. Svou roli v této volbě možná sehrál i fakt, že ing. Trojan, přítel Ludvíka Svobody, dříve pracoval u firmy Baťa, a že v roce 1945 jako tehdejší ředitel továrny v Bařovanech Svobodovi jeden pár bot věnoval.²

Do Gottwaldova/Zlína tedy z Prahy dorazil požadavek na zhotovení obutí pro první dámu republiky a národní podnik Svit touto prestižní zakázkou pověřil zkušeného návrháře Jaroslava Valtra (nar. 1932).

Jaroslav Valtr nastoupil v r. 1946 po základní škole do Bařovy školy práce, kde se tři roky učil vyrábět ručně šitou obuv. Školu ukončil obhajobou své učňovské práce, ručně šitých polobotek, tzv. maďarek. Protože v té době potřebovala tehdy už svitovská modelárna takzvaně „omladit kádr“ – stávající zaměstnanci byli většinou ve věku 50 až 60 let – byli někteří absolventi s dobrými výsledky vybráni a přiřazeni právě tam.

Začátky zřejmě nebyly lehké. „*Staří bařovští modeláři nám nechtěli říct, jak se co dělá, nic nevysvětlili, neporadili, co s tím, když to nepasovalo, každý si šetřil to svoje umění*.“ Po návratu Jaroslava Valtra z vojny (1954) se dokonce zdálo, že nadešel úplný konec tohoto oddělení: „*Tehdy byly nápady jako, Na co modelárna? Nebude zapotřebí! Pro ženské se budou dělat jenom dva páry bot – jeden do práce, druhý na neděli. A pro chlapy jenom jedny boty, a hotovo!! Jenže zapomněli, že manželky těch pohlavárů nechtěly chodit jenom v jedněch botách*.“ Podobné budovatelské úvahy ukončila až přímá intervence z Ministerstva průmyslu, které rozhodlo o výrobě kolekcí tzv. luxusní obuvi.

Když počátkem 60. let došlo k rozdělení tehdejší modelárny, přešel Jaroslav Valtr do nově vytvořeného návrhového oddělení, kde se brzy vypracoval na uznávaného návrháře dámské i pánské obuvi.³ Mezi tisícovkami modelů, které v průběhu několika desetiletí pro n. p. Svit vytvořil, měly ale boty pro první dámu Československa pochopitelně zvlášť významné místo.

Úkol mu byl tehdy přidělen příkazem vedoucího před pravidelnou cestou na Ústav bytové a oděvní kultury⁴ v Praze: „*Když tam jedeš... víš co? Přejde tam za tebou jedna paní, ty s ní půjdeš na Hrad a uděláš paní prezidentové boty*.“ Jaroslav Valtr jako zkušený obuvník věděl, že tak jednoduché to nebude: „*Já s sebou musím vzít plantograf, udělat jí obrys, otisk, změřit nohu a udělat jí kopyto... to není jenom říct, udělej jí boty!*“

Nicméně schůzka v Praze proběhla podle plánu a zlínský návrhář byl posléze uveden do Pražského hradu k setkání s první dámou. Schodiště v přijímacím pokoji zdobily květináče s citroníky a pomerančovíky, obsypanými plody, jako důkaz toho, že Irena Svobodová byla na tyto výpěstky hradních skleníků opravdu pyšná.⁵

V okamžiku, kdy první dáma vstoupila do místnosti, byl její host natolik vyvedený z míry, že šlape po luxusních kobercích v zablácených botách, že zapomněl pozdravit jako první – což si přesně vybavil ještě téměř o půl století později, stejně jako průběh celé návštěvy.

„*Nejdřív se ptala na lidi. To bylo nějak po okupaci⁶, tak co prý na to říkají. Tak po-*

vídám, že lidi jsou pěkně naštvaní a nadávají... Pak začla řeč, a že má problémy s obouváním; víte, ty delegace... furt být vyfešákováná, tak já bych potřebovala jedny černé lodičky, hladké, na tak asi pěticentimetrovém podpatku, a druhé na tom samém podpatku s nějakou mašličkou, (jedny boty kotníčkové) a jedny boty speciální zlaté, to když přijede nějaká zahraniční delegace a mám dlouhou róbu, abych vypadala...“

Tak jsem nejdřív dělal otisk, rydlem jsem tu nohu obkreslil, změřil délku, bříško, patu, nárt... a výšku na kotníčkovou.“

Závěr celého setkání znovu potvrzuje, že v literatuře často zmiňovaná skromnost Ireny Svobodové nebyla jen planými slovy.⁷ Jaroslav Valtr rozloučení popsal takto: „Paní nakonec povídá, pane Valtr, prosím vás, pošlete mi to na dobírku! Posledně tu byla paní s kabelkou, zas mi to poslali zadarmo! Já nejsem tak chudá, abych si nemohla zaplatit boty! Říkám: ‚Budte bez starosti, já to zařídím...‘ Byla to moc příjemná paní. Moc příjemná.“

Zhotovení požadovaných párů v Gottwaldově/ Zlíně proběhlo přesně podle zadání. Nejluxusnější pár celé řady se navíc vyznačoval netradičním materiálem. Zlaté střevíčky první dámy se zhotovily z králičí usně činěné přírodními třísly. Useň prošla před úpravou zlacením ještě fází penetrace, která měla zajistit dobrou přilnavost svrchní vrstvy, a měla zabránit jejímu popraskání způsobenému nošením. Zlatou barvu zajišťovalo skutečné plátkové zlato, jež bylo použito na všechny dílce svršku i na potahovaný podpatek. S výsledkem práce na tomto unikátním páru byl spokojen i sám autor: „Samotnému se mi líbily, takové propletené byly, s plnou patou i špičkou, ... mně bylo skoro líto jí je poslat!. Ani vyfocené nikde nejsou... a šablony jsem vyhodil.“

Při balení hotových párů v továrně samozřejmě nastala sháška, jak boty první dámě doručit. Jaroslav Valtr dodržel slovo, které Ireně Svobodové dal: „Co s tím? Pošli to na prodejnu v Praze, a ti ať to pošlou na dobírku – pozor, na dobírku! – paní prezidentové. To mi připomínala, ještě když jsem od ní odcházel.“ Jeho snaha se ale u nadřizených nesešla s pochopením: „... za chvíli bylo – ‚Valtr, telefon!‘ A prý, jak si to dovoluju, poslat první dámě republiky boty na dobírku!?! Náměstek. Tak já: ‚Jak bych si to mohl dovolit... paní prezidentová si výslovně přála, aby to bylo na dobírku‘. ‚Žádné na dobírku! To bude dar tady od nás!‘“ A tak byly boty ze Zlína doručeny přesně tak, jak si to Irena Svobodová nepřála.

V pozůstalosti Ireny Svobodové se dodnes nacházejí tři páry bot. První – světle šedé brokátové lodičky z produkce Módních závodů Praha, druhé – společenské sandály na podpatku z černé lakované usně, zřejmě italské, a nakonec pár zlatých společenských sandálů, které první dáma nosívala na zvlášť významné akce, většinou k šatům ze světle béžové vamberecké krajky, doplněné kabelkou pošítou jabloněkými perličkami.⁸

Bohužel, špatně čitelné logo výrobce „Snaha Brno“ na vnitřní stélce jasně dokazuje, že ani tyto krásné boty nejsou těmi, které byly před téměř půl stoletím zhotoveny ve Zlíně. Ty zřejmě zůstanou i nadále zahaleny tajemstvím, protože dokonce ani jejich autor si je dnes už přesně nevybavuje: „Víte, kdo si to má pamatovat? Těch bot byly tisíce...“

Poznámky:

- ¹ Klusáková-Svobodová Z. 2005, *O tom, co bylo*; s. 202. Mladá fronta, Praha.
- ² N. p. *Svit Gottwaldov v září 1970 věnoval prezidentovi republiky pár obuvi otevírající druhou miliardu párů, vyrobených v továrně od roku 1945* (Tep 70, č. 64, 1970, s. 1).
- ³ Jaroslav Valtr byl mj. i jedním z návrhářů, kteří obouvali hostesky světové výstavy EXPO v Ósace v r. 1970. Velkoobchod obuvi tehdy vybral z nabídnuté kolekce 2 vzory dámských bot v červeno-modro-bílé kombinaci na doplnění stejnokrojů. 100 párů vyrobila dílna 1660 vedoucího M. Čepely (Tep 70, 1970, s. 3).
- ⁴ Ústav bytové a oděvní kultury (ÚBOK): instituce se sídlem Na příkopěch 25-27 v Praze; od roku 1959 (resp. 1949 pod názvem Textilní tvorba) dbala o technickou a uměleckou kvalitu výrobků textilního, oděvního, obuvnického, kožedělného, nábytkářského, sklářského a keramického průmyslu. Organizačně zajišťoval účast ČSSR na domácích a světových výstavách.
- ⁵ Irena ráda navštěvovala skleníky na Hradě, radost měla třeba ze sklizně citrónů... „Hned ji napadlo, že by se mohl osázet celý skleník citróny, když tu tak dobře rostou...“ vzpomínal zahradník Tomáš Pavlíček. Kosatík P.: *Manželky prezidentů: deset žen z Hradu*. Praha, Mladá fronta 2009, s. 273-274.
- ⁶ *Myšlena okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy v r. 1968*.
- ⁷ *Maminka... dbala na to, aby náklady (prezidentské domácnosti) byly důsledně hrazeny z osobního platu prezidenta*. Klusáková-Svobodová Z.: *O tom, co bylo*. Praha, Mladá fronta 2005. s. 205.
- ⁸ *Celý komplet byl vystaven na výstavě „První dámy... osud, poslání, úděl“ pořádané Středočeským muzeem v Roztokách v r. 2012*.

